

Lesena noga.

(Spisal Jože Ogrinec.)

Stari se bodo gotovo še spominjali, kako viharen da je bil začetek tekočega stoletja. Francozki cesar Napoleon I. je takrat prizadeval celi Evropi veliko gorjé. Blagor, kolikoršen je bil za časa zlatega mirú razcvetel celim državam in posameznim narodom, pogoltnile so v malih letih hude vojske; in mnogo, mnogo krvi se prelivalo po nedolžnem, samo, da si je ošabni vojvoda popil svojo željo po slavi. Ali, ko se je nazadnje celó zaničljivo posmehoval božjim naredbam ter tudi po teh posegal sè svojo drzno roko, udarila je Najmogočnejega roka napuhnjenca, in — moral je ponižan in osramoten, v pregnanstvu skleniti svoje življenje. —

V tistih, tako nemirnih časih se je tudi godilo, kar hočemo tú v naslednjih vrsticah pripovedovati.

Uro hodá od Kamnika, stal je samotno majhen mlin ob desnem bistričnem bregu. Čedna, snažna hišica in nje dotična okolica, to je bilo kaj prijetnega za oko. Stoletna vinska trta je vila močne rame okoli malega pobištva, in sadno drevje je gosto stalo preko bližnega sveta, na prednji mlinovi plati. Poleg druge je Bistrica dalje hitela vrté tri mlinska kolesa dan na dan, nikdar pa ne ob nedeljah ali zapovedanih praznicih.

Kakor zunanja, tako bi bila notranja naprava, tako tudi vse gibanje in življenje v mlinu zadovoljilo slehernega.

Potokar — tako se je reklo gospodarju — imel ni veliko premoženja, ali zato, kar je imel, skrbel je, da se obvaruje, pa pošteno pomnožuje. Vsak je hvalil moko izpod njegovih kamenov; pšeno, ki se je stópalo pri njem, bilo je brez graje, in meh, če se je poln odložil v njegov malen, dal se je poln nazaj; kolikor mu je šlo po pravici, le toliko je jemal, več pa nikoli ne. In to je bilo, da si je Potokar ohranil dobro imé in da je njegovo roko-delstvo čedalje bolje šlo izpod rok.

Potokarjeva družinica so bile tri osebe, namreč on sam, njegova hči Reza pa hlapec Ožbe; tedaj samo šest pa teh delavnih in nevtrudljivih rok, da je bilo vsako delo natanko in v svojem času storjeno. Ožbe, doma iz bližnje vasi, bil je sin celó siromašnih starišev, ki so mu pa pomrli, ko je bil še le dvanajst let star. Takrat ga je bil Potokar k sebi vzel kot zapuščeno siroto ter izučil ga mlinarije. Ali zdaj, kot krepak, dva in dvajsetleten mladenič, bil mu je priden posel, zvest v vsaci stvari in celó hvaležen, da mu je hotel koj iz prva pomagati do poštenega kruha. Nasprotno pak je tudi Potokar zelo čislal Ožbeta pa ga imel, kakor bi mu bil lasten sin. —

Pustna nedelja je bila. Potokarjevi so se bili k južnji vsedli. Reza je prinesla na krožniku svinjsko gnat, v skledi pa nekoliko pocvrtine na mizo.

„Dandenašnje so precej slabi časi zató, ker je toliko vojská. Davki so zmirom veči in veči, in vem, da marsikteremu pojde trdo“, pravi oče, ko je bil zasadil vilice v meso pa jel na kosce rezati ga. „I no, pa pri nas, hvala Bogu! gre nam še še: brez skrbi si moremo vsaj ob nedeljah privoščiti kaj boljšega. In človek, ki od mladih nog nikoli ni brez dela postopal pa še na svoje stare dni se vkvarja, pa vkvarja: saj tako-le časi tudi zasluži, da kaj mastnejega prigrizne. E, vi dva sta mlada še, pač ne vesta, kako gre po svetu! Lejta pri Anžku. — To je bila hiša premožna, da kaj; vsega so dosti, še preveč so imeli. Le dejali so: „Pri Anžku, pri Anžku!“ Pa on ni rad delal, posli so mu slabo obdelavali grunt in pa najemniki, gospodinja trosilka — kam je prišlo? Otroci so vsi reveži, stara dva po svetu beračita oba, še spat bi ne imela kám, ko bi ju dobri, usmiljeni ljudje ne jemali pod streho. Kako pa pri nas? — Ko so mi ranjki oče — Bog jim daj dobro! — ko so mi dali mlinček v roke, tje-le o trijaci — trideset let bo tega, tačas je še samo en kamen ropotal v malnu, vidita, zdaj pa trije. Popravil in pozidal sem hišo, prikupil njivico, za pet mernikov posetve, drevja nasadil todi okoli: kakošnjega sadja pridelamo vsako jesen, ki tudi nekaj, že kolikor toliko odrine, ali, če se poprodá, vrže nekter groš. V hlevu imamo kravico, konjiča, v svinjacu po tri, štiri prešiče: za ranjcega vsega tega ni bilo. Zato, jaz toliko rečem, da pridne roke pa pošteno ravnanje — žegen božji pride potlej sam od sebe: to je še bolje, kakor pehar srebra. Prav mora človek obračati znati. Zakaj marsikje, kjer so stari toliko in toliko zapustili, pominulo je vse, ko je sin prevzel domačijo, drugej pa, kjer je popred revščina bila, opomogel si je novi gospodar. Dejal bi zató, ker tisti, kteremu ničesar ne manjka, neče rad, da bi trudil se in potil, pa začne tako rakovo pot iti, óni pa, kterega bolj pri trdem ima, skuša le in le, kako bi si pomagal in spravi se na noge.“

„Jejte oče! ko ste pred dejali, da vas veseli boljega kaj,“ reče Reza, videvša, da so oče na jed skoro pozabili.

„Bom, bom, počasi; saj danes je nedelja. Ob treh še le bo krščanski nauk: drugam se nikamor ne mudí,“ pravi, pomoči kosce v hren in dé v usta.

Čez nekaj časa spet spregovori, rekoč: „Vidita, pri nas res vélika reč ni, pa kdor bo enkrat nastopil za menoj, imel bo vendar vsega toliko pri rokah, da si bo na vsako stran lahko po malo pomagal naprej, zmirom naprej. Se vé da, priden bo moral biti, priden varčen pa delaven: rok nikoli navskriž! Če prav potlej drugač nima nič, da bo le to: na tem je največ, vse je na tem.“

„Oče, kako da danes v eno mér v besedo zahajate? Ali vam ne tekne?“ prasha skrbna hči.

„O tekne, saj vidiš, da mi tekne, prav dobro. Ali jaz imam nekakošnja misel — čakaj, da povem. Župan, ki ima veliko potov okoli gospôde, pravil mi je, pred-le, ko sva iz cerkve vkup šla, da je prišlo pisanje, da na spomlad zdaj-le bodo veliko fantov pobirali v soldate. — Ožbe, lani in predlanskim se je bilo poteplo, da ti nisi na vrsto prišel; ali letos, če je taka, da bo res trda za nje: nič ne mara, da tudi tebe pokličejo.“

„To je res, brž ko ne: že delj to mene skrbi,“ pravi mladenič in nekako žalostno pogleda v očeta.

„Le stoj, Ožbe! saj ravno to je, kar sem hotel danes reči. Lej, meni bi bilo žal za te, ko bi te vzeli; zató, ko si fant, meni všeč. In pa še nekaj družega je. Jaz sem priletel, že star: čutim prav dobro, da žakljev nič več ne vzdigujem tako z lahka, kakor sem jih časi. Človeka bom posehmal toliko menj mogel grešati pri hiši. Pa kdo bi bil potlej za mé? Mi smo že eden družega tako dobro navajeni, zastopnost je najlepša med nami; spoznam, naj bi izbiral, kakor hotel, boljšega in pripravnejega, kakor ti Ožbe, ne bi našel nikjer. Zato, Ožbe in pa Reza, vesta kaj jaz mislim — že delj časa mislim? — Ti bi pri nas ostal, pa bi bilo najbolje.“

„Oče, to je da, kako rad, dokler bom mogel! odgovori brž mladenič.“

„Ne, ne: jaz mislim drugač. — Vzel te bom za zeta. Jaz upam, da vama obema bo prav. In če se bomo zmirom tako lahko in pa dobro zastopili, kakor dozdam, pojde nam prav dobro. Kaj menita? — Reza?“

„O oče, meni je prav všeč, kar ste dejali!“ Prav rada imam Ožbeta.“

„Saj veš Reza, da tebe tudi jaz! pritegne koj Ožbe. „In pa, oče, ko bi me vi res hoteli za svojega vzeti, raje vas ne bom mogel imeti, kakor vas imam, ali še bolj stregel vam bom, delal pridno še bolj, storil vse, kar bo mogoče in hveležen vam bom vse žive dni.“

„No, tak jaz vendar mislim tako in ravnam, da je prav. Zdaj bo pa lahka. V postu enkrat stopimo v Mekine v kancelijo, da se najpred pismo naredi. Jaz mislim in župan je tudi tako dejal, da potlej, ko bo prepisano na tvoje ime, da ti ne bo treba v vojsko. Saj, h krati, da je le to, je pa dosti. Reza, ti si jih bila dvajset jesen, ti Ožbe dve več: čez leto, ali čez dve, ali kakor je — če vama Bog zdravje dá — pojedeta pa lahko k poroki.“ —

Tako vesele pustne nedelje Potokarjevi dosehmal še niso doživeli. Reza in Ožbe sta se posebno srečna čutila pa hvalo dajala Bogu, da je očetovo misel sprožil na to, kar sta si oba že delj časa na tihem želela. Ali kdo ne vé, kako nestanovitna pač da je posvetna sreča človeku?

Tri dni potem, ko je Potokar na pepelnice dan iz cerkve šel, zbolel je potoma. Mraz ga je stresel. Komaj še, da je stari

mož mogel domú. Hitro je moral v postelj. Posehmal je Reza ihté tekala okoli bolnega očeta pa skušala s tem in tem pomagati mu, toda zastonj! Ne solze, ne njena skrbna postrežba in zdravnikovi nasveti in njegova pomoč: vse ni izdalo nič. Možu je zmirom slabeje prihajalo.

„Reza!“ nagovoril je necega dne oče hčer, ko se je vsa obupana zraven postelje jokala. „Bolezen, ko se loti starega človeka, ne dá se z lepa odgnati. Jaz čutim, da gre h koncu z menoj. Videla boš, ne bo dolgo, da pojdem za ranjco materjo tvojo. — Pa jaz precej lahko umrjem. Vest me v ničem ne teži. Kar sem živel, ravnal sem po pravici in pošteno; zato bom z mirnim srcem zapustil svet. To-le bi mi bilo zdaj-le bridko, ko bi ti po moji smrti varha ne imela, da bi pomagal ti in zá-te skrbel. Ali, Reza! — naj bo tako, kakor smo se na pustno nedeljo zmenili, in jaz bom tudi zavoljo tega brez skrbi sklenil življenje. Kaj ne — ti boš ubogala svojega očeta? Stori, da čez kàj naj bo Ožbe gospodar pri naši hiši in gotovo, vse pojde po sreči, če prav bom pod zemljo jaz. Zato, nikár ne bodi preveč žalostna, pa nikar se ne jokaj tolikanj! — je že božja volja tako. Saj, vsakemu pride enkrat, da mora umreti.“

„Oh, oče! vse, kar je vaša volja — vse bom rada izpolnila. Pa — saj dobrotljivi Bog, ta bo dal, da boste še okrevali, da še ne bodete umrli. Oj, kaj, kaj naj bom reva jaz potlej počela?“

„E, težko, težko — kakor bo božja volja!“ pravi bolnik sè slabim glasom.

Necega večera, ko so bili zjutraj sè svetimi zakramenti previdili Potokarja, obšle so ga smrtne težave. Zdelo se mu je, da ura prihaja. Zatoraj je velel zaročencema, ki sta stala vštric postelje, naj mu še enkrat obljubita, da hočeta izpolniti njegovo zadnjo željo: da se hočeta zmirom spoštovati, ljubiti in kmalu skleniti se v svetem zakonu. Ko sta mu bila zagotovila to in je še drugega drugemu priporočil, posebno gorko hčer Ožbetu, zaprlo mu je besedo.

O pol noči je bil Potokar mrlič.

Mlada zapuščenca se dolgo nista mogla vtolažiti o očetovi smrti. Trdno upanje, da jima bo Bog tudi posehmal pomagal in verna udanost, s katero sta si stregla med sabo: to jima je bila skoro edina in še najboljša tolaž. Zdaj je bila Reza, če prav pod varstvom bližnjega sosedu, gospodar pri Potokarji. Gospodinjala je, kakor navajena, varčno in dobro, Ožbe pa, ker sam, trudil se je toliko bolj z mlinarijo. In tako je hiša ohranila poprejšnjo veljavo in spoštovanje.

Post je pretekel, pri Potokarji se ni nič posebnega zgodilo.

Reza je bila prav čednega obraza dekletke in njeno vedenje je vsak, kdor je poznal jo, hvalil. Zatorej se je vzlasti posehmal ta pa ta fant ozrl za njo; ker, da si bo čez kàj iskala moža, drugač si nobeden ni mislil. Sosebno Stojčev Frknat je zdaj prav pogo-

stoma vozil v malen k Potokarju in vselej, če tudi je pot samo mimo peljala ga, pomudil se je za nekoliko besedi pri Rezi.

Ožbe ni dvomil, kaj tolikanj vabi Frknata k Potokarju. Vendar to mu ni prizadevalo nemirú: zaupal je trdno v Rezino zvestobo. Saj mu je bila, kakor zmirom, tako dobra in udana in če prav je prijazno govorila s Frknatom, nad tem se ni smel spotikati. Govorila je tako, kakor s komur si bodi drugim vsakim.

Necega popoldne je Ožbe po opravkih moral iz doma. Zvečer, ko se je vrnil, slišal je neki pogovor v malnu. Vkljub ropotanju spoznal je koj, da se Frknat pomenkova z Rezo. Kakor nož, sam ni vedel zakaj, zbodlo ga je nocoj v srce. Upal si ni k njima stopiti. Postal je v veži in brž na to čul je Frknata reči. „Reza, jaz vem, da ti nimaš ničesar zoper mene in vendar se me braniš. Povej po pravici, zakaj mi ne privoščiš prave besede?“

„Frknat, nikar ne tišči v mé: kolikrat sem ti povedala že!“ odgovori dekle.

„O neumnica ti! Kaj si res tako priprosta, da bi tega be-rača jemala? Lej, zdaj si tí gospodar, sama storiš, kakor hočeš. Poznaš me, da nisem napačen človek in da nikoli ne bom. Če me vzameš — z menoj pride tudi lep denar k hiši. Za leto in dan bova imela še enkrat toliko malna, kolikor ga je zdaj. Živela bova, kakor grajščaka. Reza — premisli! Nikar ne zametuj sreče, da ti ne bo žal za celo življenje!“

„Jaz sem Ožbetu dala besedo, pri smrtni postelji očetovi sem mu jo dala. Noben drug, razun njega, ne more biti moj mož!“

Kakor kamen tako težko so Ožbetu poslednje besede Re-zine padle na srce. Slišal je dovolj: izvolila bi se družega moža, ko bi njega tú ne bilo, drugač ni mogel soditi njenih besedi. On tedaj bil bi Rezi na poti. Hipoma je bil storjen njegov sklep, ker bil je zelo čutiljivega srca. Natihoma stopi čez prag in ovije se brzih korakov okoli hiše. Še enkrat se ozré nazaj na ljubo hišico, v kateri je bil dokaj let srečno preživel in z besedo: „Bog te obvari!“ zgine v mraku.

II.

Zastonj je Potokarjeva Reza pričakovala Ožbeta. Pretekli so dnevi, pretekli tedni: ni ga bilo od nikoder, noben ga ni videl in noben jej ni mogel nič povedati o njem. Bilo jej je le to očitno in jasno, da je Ožbe iz proste volje popustil jo; ali zakaj in kar natihoma: to jej je bila čudna vganjka, s katero si je belila in belila glavo. Mislila je to in to, pa spominjala se ni najmanje stvari, s katero bi bila iz oči v oči žalila ga ali pregrešila se zoper njega.

Frknat je posehmal toliko bolj pogostoma zahajal k Poto-karju v vas. Zagotavljal je Rezi, češ, da Ožbeta ni bilo veliko prida človeka, da je bil tiha voda, ki je samo zató tolikanj stregel

ranjkemu očetu, da bi bil mlin popolno dobil v svoje roke. „Bog vé,“ dejal jej je prilizljivo „kakošnje homatije bi bil potlej delal s teboj. Zdaj pa, ko je videl, da ni prišlo do prepisa in ker je vedel, da, če prav bi se bila vzela, imela bi ti več, kakor on govoriti pri hiši, ker je tvoja, spravil se je s poti. Reza, le meni verjemi: za mlin, za hišo mu je bilo — za te še nikoli nič maral ni!“ — črnil ga je.

In Reza mu je pritegnila. — Tako se človek, ki nima čiste vesti, opravičuje, s čimur je, da le zaduši svoje zadolženje.

Frknat je bil precej premožnih starišev sin. Ali njegovo obnašanje ni bilo potem, da bi se posnemalo. Med tednom je bil že še: delal je, ker ni imel priložnosti, da bi se bil pečal s čim družim. Ali ob nedeljah in praznicah je pogostoma zanemarjal službo božjo in pozno se vračal domú. Vselej je kolikor toliko denarja zvijačno izvil starišem iz rok, pa napravil ga in potlej večkrat pijan prirazgrajal potoma domú. Ravno tako je bilo marsikomu znano, da rad postopa po noči in moti pokoj. Vendar, pri vsem tem je znal pregovoriti lehkomišljeno Rezo. „Ljudje, ki grajajo mene, lažejo se in obrekujejo,“ dejal jej je. „In če — tudi sem bil kterikrat morda res kàj neroden: saj veš Reza, da to smo mladi fantje vsi. Le čaki, ko sem enkrat tvoj mož, potlej bo vse drugač.“

Dekle je tudi takim besedam verjela. Denar, kterege se je nadejala po Frknatu, ta jo je najbolj slepil. Kmalu ni imela nobenega ugovora več zoper njegovo nadlegovanje in — pozabila je Ožbeta.

Na jesen potem sta Frknat in Reza obhajala ženitovanje.

Ne dolgo in pokazal se je sad od mladih nog razvajenega človeka. Kacega dobro pol leta je Frknat vedno živel v dobri zastopnosti sè svojo ženo. Ali polagoma jima je zdaj to, zdaj to prišlo navskriž, česar se človek nikjer v družbenem življenji ne more ogibati. In Frknat, ne da bi bil voljno prenašal to, kakor se spodobi, da zakonska drug z drugim trpita in prezirata nepovšečne malenkosti, ne; on je takrat vselej padel nazaj v svoje stare razvade. Šel je, češ, da bi v pijanosti svojo jezo udušil, zapravljal, in pozno v noč ali še le družega dné se je vračal. Potlej pa je bilo zmirom veliko prepira doma in navadno tudi razboja kàj, v tem, ko sta si oponašala, kar je drugi slabega vedel od družega.

To in tako je trpelo zmirom naprej, da, še vedno na huje se je obračalo. Slabi nasledki tega niso zaostajali. Potokar, ki je zanemarjal svoje rokodelstvo in čegar surovost so tamošnji poznali, ni bil več čislani mlinar, kakor za ranjcega očeta. In tako je mlinarstvo njegovo, ker se povzdigalo ni, pešati jelo.

V štirih letih je Frknat vse poraztrosil in napravil, kar je bil prinesel k Potokarju. Posehmal je jel s tem, kar je mlinarija še nesla, pasti strast svojo. Zdaj pa je videzno šlo rakovo pot.

Preteklo je pet let, kar je bila Reza zaročena. Med tem časom je ona veliko žalostnih pa malo veselih dni uživala. Velikrat so jej bile na mislih očetove besede, ko so umirali, velikrat se je spominjala Ožbeta. Žal jej je bilo, hudo žal, da ni ranjcega ubogala. Kesala se je bridko, da je kedaj temu surovemu človeku privoščila prijazno besedo in pač vroče solze je na tihoma pretakala, toda — bilo je prepozno. Zdaj je verovala, da bi z Ožbetom vse drugač srečno živela in nezvestoba, ktere si ni mogla vtajiti, niti ne, da se ž njo proti Ožbetu pregrešila, čeravno se jej je zdelo, da on tega ni vedel, nezvestoba — ta jo je močno pekla pri srcu, pekla noč in dan.

V teh malih letih jej je Bog dal tudi troje otrok. S temi so prišle, se vé da, tudi večje potrebe v hišo. Ali jelo je primanjkovati vsega. Prihajale so stiske in zadrege: žegen božji ni več počival nad hišo, gorjé je bilo več vsaki dan.

V družini pa, v katerikoli je pomanjkovanja in ubožanja mož kriv ali žena, tam ste pač težki stvari mir in zakonska ljubezen. In res posehmal tudi Reza ni nič več imela nobene prijazne besede za Frknata, ta pa za njo ne. Bil je veden kreg in prepir med njima. Kar trpeti se nista mogla.

Frknat je odsehmal po cele dni po krčmah posejal; za dom, za ženo, za otroke: za vse to ni imel nobene vesti, nobene skrbi. Če mu je kdo očital, da napačno ravna, smejal se mu je, ali če ga je svaril in obračal na pravo pot, sprl se je ž njim. Vendar tako malopridno življenje ga ni moglo dolgo trpeti. Še dve leti in tičal je čez glavo v dolgih. Že mu nobeden ni hotel več upati ali posojevati. Nasprotno pak so jeli tirjalci pritiskati za njim. „Babo mi vzemite, ali pa otroke, družega nimam,“ rekal jim je brezvestno in nič si ni storil iz tega. Sploh je čedalje bolj postajal neko odljuden in divji in ljudje niso radi imeli opraviti ž njim. —

Necega večera je povaljan in pijan prilomastil domú. „Hoj baba!“ kričal je že na pragu „kje imaš tiste srebrne petice — od očeta? Vem, da jih imaš nekje še nekoliko. Alo, sèm z njimi! Sèm, če ne — baba — —“ zadeval se je in bele pene so mu vrele iz ust, da ga je bilo groza pogledati.

„Spravi se iz hiše, nesramni pijanec, grd požeruh ti!“ zmirja ga Reza. „Še to bi mi rad zapravlil, ko si že drugo vse. Dolg plačaj, dolg, ki si ga naredil! Danes so že trije tirjat prišli. Kako ga boš plačal?! Ne dam ti — nikoli ti jih dala ne bom! Le spravi se! Od koder si prišel, tje pa pojdi. Da te nikoli več ne bom videla pri nas!“

Kaj — prokleta baba! — ti si boš nad menoj jezik brusila, ti boš mene pojala od hiše, ti! —“ rekoč zgrabi toporišče za vratmi pa jo zviškoma udari preko glave, da se uboga žena hipoma zvrne na tla. Nobenega glasú več ni od nje.

Frknatu divji smeh skremži obraz. „Na! tù imaš, česar si iskala!“ pravi in gleda jo tako tam. Ali kmalu ga boječnost

obide in trezneja misel mu šine v glavo. Kaj, ko bi bil ženo ubil? Vkloni se, seže pod njo, da bi jo vzdignil. V lužo gorke krvi pomoči roko.

Brž jo spusti nazaj doli. „Pa pojémli, le pojémli!“ rekši obriše krvavi rokav ob njeno krilo pa blastno stopi čez prag ven.

Ne dolgo potem pride hlapec proti hiši. Že od daleč zasliši rezen otroški jok in prihitel v vežo vidi v sredi tam, kako nedolžna otroka, vsa krvava, objemata mater, vlečeta za roke, prizdigujeta glavo in kličeta jo. „Za božjo voljo! kaj je to? — kaj je bilo?“ poprašuje prestrašen in hiti vzdigovati jo. Čez delj se je jela zavedati in še le, ko jej je bil na postelj pomogel, in z mokrim platnom omil jej strjeno kri z obraza, prišla je toliko k moči, da mu je sè slabim glasom dopovedala, kaj da se je bilo zgodilo.

Hlapec je ves zavzet majal z glavo; smilila se mu je mučena žena. —

Preteklo je nekaj dni. Po tistem strašnem večeru nikdo ni več videl Potokarja. Nekteri so trdili, da brž kot ne ne, je šel, pa sam ná-se položil roko, ker tako nekako je pred tem in tem govoril in zdel se je vsakemu poslednji čas sèmkaj vès obupan in nekako zmešan v pameti.

Zdaj hiša ni imela nobenega pravega gospodarja. Zaporedoma so se jeli oglašati, kdor je imel kaj tirjati pri Potokarji. Reza ni imela, da bi s čim poplačala dolgove. Tako je domačija prišla na boben. Njej je komaj nekaj orodja ostalo, drugo vse so si verniki razdelili med seboj. Nov gospodar je prišel na Potokarjev mlin. Kam z Rezo, siroto, zdaj?

Ožbetova mala bajtica v bližnji vasi, ta je bila prazna, brez gostačev. Tje noter so jej vsi kazali, rekoč: „Saj je on popred v vaši hiši vžival dobrote, pa ti zdaj v njegovem imej prenočišče! Reza, zapuščena, ubožana in brez pomoči, vedela si pač ni boljšega sveta. Še za hvalo je vzela to in preselila se sè svojimi tremi otroci v Ožbetovo zapuščino.

Osem let je bilo poteklo potem. V tem času je Reza trpela veliko veliko revščine in sòlz, bridkih sòlz pretočila. Ves njen zaslužek je bil to, da so jej iz obližja nekteri predivo dajali v prejo; sicer ni imela od nikoder nič, razun, kar so jej dobri ljudje ubogajme darili. Morala pak je skrbeti za sebe in za troje otrok. Velikrat je bilo, da sama ni imela kaj jesti, niti ne, da bi vsaj suho skorjo pomolila otrokom, ki so upili, da so lačni. Sila revno je bila opravljena in otroci so razcepani prežali okoli sosednjih domov.

Bilo je jesenskega popoldne, solnce se je nagibalo za gore. Po poti proti bajti, kjer je Reza, nekdanja Potokarica, gostovala prihajal je počasen človek z leseno nogo v vojaški obleki. Bil je srednje velik, lic zagorelih, kolikor mu jih ni gosta in obilna rujavkasta brada zakrivala.

Zdaj je bil še dober lučaj od hiše. Pod bližnjim drevesom, vštric pota, je sedel strgan deček, star kacih devet let in kisló kremžil obraz jabelku, katero je grizel.

Fantič! nagovori ga hrom človek, ko se mu je približal, da ga deček ni videl popred „povej mi, kdo stanuje v ti hišici-le“, — pokaže na bajto.

Deček se ozre. Ali, ko vidi čudnega, bradatega moža, leseno nogo, vrže molčé jabelko od sebe pa steče naravnost v bajto.

Malo delj je siv starček pasel dve kravi. Ko vojak pride do tega popraša: „Mož, dejte, povejte mi, kdo stanuje tû notri?“

Tû notri — Potokarica iz malna, kâr se jej je mož izgubil. Pa sama nima nič, sama ubogajme prosi. Prenočiti tudi ne bodete mogli pri njej,“ razklada pastir, misleč, da človek z leseno nogo pač družega ne bo iskal, kot usmiljenih ljudi, ki bi mu mogli česa dati.

„Že prav, hvala“, pravi in napoti se naravnost v bajto.

„Dober večer!“ vošči, ko pritolče noter z leseno nogo.

„Bog daj! — Revež, jaz vam ne morem nič dati, sama sem reva uboga!“ pravi mu in gleda ga žalostno. Najmlaji otrok jej kuka izza hrbta, nekoliko stareji se k peči tišči.

„Nič ne dé,“ meni vojak „vsak pomagati ne more! Jaz bi vas samo rad nekaj poprašal. — Ali ste vi Potokarica iz malna?“

„Kaj je? Ah — sem, jaz!“ odgovori žena bridko.

„Tak prav. Čakite, vam imam nekaj sporočiti. Pa nikarte, da bi se vstrašili — preveč. Je žalostna reč,“ rekši korači proč od vrat in se vsede k mizi na klop.

„Oh ne, kaj se bom strašila? Žalostno, — saj je zá-me vse žalostno!“

„Devet let bo tega,“ začne pripovedovati „kar sem — ne vem kje, tam blizo Francozkega, pomagal v vojski. Tri dni smo se bili, v eno mér v ognju, četrti še le je bilo toliko mirú, da smo utegnili pokopavati mrlíče. Že smo jih bili zagreblí na sto in sto kar zadenem jaz ob človeka, živega še med družimi kupoma mrtvimi tam. Imel je obe roke odbite in zdrobljeno desno nogo. Potem kakor je tožil svoje trpljenje, spoznal sem koj, da je Kranjec. Smilil se mi je, nesel sem ga — dva sta mi pomagala — z bojišča, pod drevo, ne daleč proč. Žejalo ga je: prinesel sem mu vode iz potoka, ki je mimo tekel. Hotel sem mu še dalje streči, pa je dejal, ko se je bil toliko okrepčal, da je mogel govoriti. „Dovolj je! Nikar se ne trudi! za me ni več pomoči: moja ura je bila. Bog, ki je pravičen, udaril me je, ker sem veliko grešil. Morda mi na smrtno uro odpustí. Molil bom in to ga bom prosil. — Le eno željo imam še, predno umrjem,“ rekel je in potlej dejal meni: „Če ti Bog dá, da bi še kterikrat prišel v domači kraj, poišči blizo Kamnika tam žensko, ki se jej pravi Potokarica iz malna. Reci, samo to jej reči: Tvoj Frknat te prosi za odpuščanje!“

Pri teh besedah žena zažene glasen jok. „To je bil moj mož — vse mu odpustim!“ pravi in zakrije si obraz. „Kaj se je zgodilo ž njim?“

Dve ure pozneje, ali kaj, je — umrl, ko je veliko trpljenja prestal. Jaz sam sem ga pokopal in lesen križ postavil na njegov grob.

Žena bridko vzdihla in joka, vtolažiti se dolgo ne more.

„Ali je rekel še kaj, — ali družega nič ne veste od njega?“

„Nič. To je vse, kar sem povedal in kakor sem rekel,“ odgovori vojak.

„Oh ti Frknat moj! Tak umrl si — Bog vé, kje si umrl! Pa, naj bi ti le usmiljeni Bog odpustil tako, kakor ti iz srca odpuščam jaz!“

„Lejte si — tak je vaš mož bil tisti človek?“ pravi čez nekaj nekako čudno vojak.

„Ah, pač da, práv moj mož! Sam si je kriv, da je mogel umreti. Prizadel mi je veliko gorje; pa naj mu ne bo oponošeno: odpustim mu vse, če prav sem zavoljo njega nesrečna vse žive dni.“ —

Vojak nekako zamišljen delj časa gleda ženo, ki ihti, in otroka, ki sta tudi jela jokati se, potlej pa praša: „Ali so to vaši otroci?“

Oh moji siroti ste, pač, in še eno dekle, ki pri sosedu služi za pastarico. Moji ubogi otroci in pa njega, ki je že v večnosti zdaj,“ pravi sè solznimi očmi in ljubo pritisne mala dva k sebi.

Vojak se spet nekoliko trenutkov vtopi v sé. Potem pravi: „Res, to mora kaj bridko biti, ko mož umrje. — Gotovo, da vam hudo gre. Če se vam ne zamerim — meni, ki sem kmalu po tistem tudi v vojski ponesrečil, da zdaj delati ne morem, dobri ljudje toliko dadó, da mi ostaja: ná-te tù, če vam je pomagano kaj,“ rekoč seže v žep in položi pet srebrnih denarjev na mizo.

„Oj nikarte, dobri mož! vi ste usmiljenja vredni sami!“ brani se žena.

„Pač res; pa hvala Bogu! skazujejo ga mi radi ljudje. Le vzemite!“ rekši vstane in korači proti vratom.

„Tak vsaj: od kod ste in pa kdo, da bom vedela, komu naj se zahvaljujem in za koga da naj bom molila,“ sili žena, ko ne vé, kaj bi iz hvaležnosti.

„Dóma — ne vem — nikjer ni več na zemlji stanovitnega prostora za mé; pa upam, da onkraj v večnosti najdem najboljši dom. Saj tù ga pač mi ni treba. Da le dobim, da na noč naslonim glavo pod kakim ostrešjem, pa sem hvaležen.“

„Lejte pri nas bi ostali. Otep vam prinesem v hišo,“ nagovarja ga žena.

„Bog vam povrni dobro srce. Pa vidim, da bi vam delal tesnobo. Bom drugje poiskal; saj vem, da so sosedje tudi gostoljubni. — Bog vas obvari!“ reče vojak in stopi ven.

Posohmal se je vojak z leseno nogo držal navadno v tem kraji. Če je k večemu za dva ali tri tedne prešel, potlej pa se je spet vrnil nazaj. Ljudje so ga radi preskrbovali s potrebno obleko in živežem, pa zvesto poslušali ga, ko jim je pripovedoval o hudih vojskah sploh, posebno genljivo o nesrečnem koncu Potokaričinega moža in zgodbo svoje lesene noge. Ravno tako je sam najraje poslušal, kaj so mu dragi pravili o nekdanji mlinarici: o njenem poprejšnjem blagru, o zdanji revščini in to, kako da je bilo tako daleč prišlo ž njo.

Tako se je nepoznani vojak popolno udomačil v tem kraji. Čez leto in dan je že vsak otrok poznal „leseno nogo“; tako so mu sploh vsi rekali. Ali noben ni vedel, kdo da je in od kod, ker le o tem ni nikoli najmanje besedice zinil, da-si ravno so ga popraševali po tem. Zató so si sèm ter tje kaj ugibali o njem.

Najbolj pak je nekdanja Potokarica iz mlina prevdarjala in mislila o tem hromovem človeku. Kar je bil namreč prišel v vas, nikoli več ni skrajne revščine trpela. Kjer-li je srečal kterega njenih otrok, stisnil mu je kak denar v roke in sama je zdaj pa zdaj po skrivnih potih prejemale dokaj pomoči — tudi od njega, vsaj tako je sodila. Mislila je veliko in rada na-nj sama ni vedela zakaj.

Tako je preteklo petnajst let. „Lesena noga“ se je jela počasi premikati od hiše do hiše, prehajala ni nič več iz tamošnjega kraja. Starost in gotovo bridke skušnje po svetu so jo potlačile k tlém.

Bil je večer vernih duš dan. Potokarica iz malna se je bila ravno vrnila s pokopališča, kjer je svojih ranjelih starišev in moža dušo v pobožni molitvi priporočevala Bogu. Nocoj se jej je preteklo življenje preživo vračalo v spomin. Jela je zelo obžalovati in na tihem objokovati svojo lehkomišljeno mladost; vzlasi se je hudo kesala tega, česar se je bila z nezvestobo nekdanj pregrešila zoper blagega Ožbeta, ker zdelo se jej je, da najbolj zavoljo tega jo je Bog tako bridko obiskal.

Takrat odprè hlastno vrata stara ženica in zagledavši jo tako tam veli jej: „Reza, hitro — napravi se, če nisi. Pri Potokarji „lesena noga“ umira! Po sili hoče še govoriti s teboj. Ne vem — Bog vé, kaj je.“

Neka čudna čut prešine ženo. Urno je pripravljena pa hiti doli.

Ko vstopi v hišo, nagrbi se nekako veselo čelo umirajočega. Njegove steklene oči, v kterih se je že smrtna solza bliščala, pogledajo jasneje in prijazneje.

„Reza — — Reza!“ imenuje jo zaporedoma dvakrat pa prav sè slabim glasom, in skuša podati jej desno.

„Večni Bog! — Ožbe — ti si!! Odpusti mi, odpusti!“ V tem trenutji ga je poznala po glasu, stisnila njegovo mrzlo desno v svojo, obesila se čez-nj in „odpusti mi Ožbe!“ prosila ga.

Bolniku je očitna zadovoljnost prevzela obraz. Videti mu je bilo na očesu, da nima najmanjega sovraštva do nje; ali govoriti ni mogel več. Otrpnil mu je jezik, duša je zapuščala telo. —

Njegova zapuščina je bila majhna skrinjica. Ko so odpri jo, našli so preko sto goldinarjev denarja v srebru, zraven popirnat listek. Na tem je bilo v dveh vrsticah zapisano, čegava naj bo zapuščina — Rezina, nekedanje Potokarice.

Mahmud.

Izvirna povest iz 16. stoletja.

(Spisal Jurij Črnogorec.)

I.

Ferhadbeg stoluje v Sarajevem, glavnem mestu lepe Bosne. Ni še dolgo, kar je propalo bosniško kraljestvo, pa je vže vse razdejano in popaljeno po deželi. Kjer so bila prej lepa rodovitna žitna polja, ki so tako rekoč redila vse sosednje dežele, poganja sedaj trnje in osat, kajti Bosnjak je ne obdeluje več. Previdel je, da orje in seje le za Muzulmane, kateri mu vse iz shramb poberó, kar si je v potu svojega obraza pridela. Prebivalci so se poskrili v gozde, kjer žgó oglje in je prodajajo Benečanom, ali so si pa ovili čelo s turbanom in ogrnili bisurmanske kaftane. Odtrgali so iz cerkev, svetišč pravega Bogá, križe in postavili polumesce na njihovo mesto: krščanski duhoven se je moral umakniti muzulmanskemu muezinu *). Plemenitaši se klanjajo polumescu in so vže zdavno prisegli sultanu zvestobo in pokoršino. Upali so, da jim dade padišah kneza, a dal jim je pašo in lepa Bosna je zajokala, ko je bila spremenjena v pašalik. Zvedeli so sedaj bosniški plemenitaši, kako plačuje sultan izdajo. Ko so namreč izdali svojega zadnjega kralja Štefana, zaukazal jim je sultan, da se morajo vsi poturčiti, ako ne, zadene je huda kazen; kralja so pa zadavili sirovi Muzulmani.

* * *

V Sarajevem je velik hrup. Muzulmani hité iz hiš na ulice, kristijani se pa zapirajo va-nje, kajti ne upajo si na ulice, ker tu niso varni pred sirovo druhaljo, ktera ravno vré v mesto. Vže se sliši véliki boben in piskanje na piščali. Na čelu tej druhali, ktera pelje nekoliko zalotenih mladenčev in deklic, jezdi Ferhadbeg.

*) Muezin = klicar na molitve.